

การประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้จังหวัดขอนแก่น

An Evaluation of Educational Reform in Khon Kaen Province.

เพ็ญณี แนนรท(Pennee Narat)* ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข(Thanomwan Prasertcharoensuk)**

สุภาลีณี สุภธีระ(Supasinee Supabhira) ** ทศนีย์ บุญเต็ม(Tassanee Bunterm)**

จุมพล ราชวิจิตร(Jumpol Ratwijit)** อริยพร คุโรดะ(Ariyaporn Kuroda)***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อประเมินความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของการปฏิรูปการเรียนรู้ภายใต้ปัจจัยต่างๆ ลักษณะของความสำเร็จและการจัดกระบวนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการศึกษาวิจัยจังหวัดขอนแก่น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จากโรงเรียนจำนวน 16 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามปลายเปิด อนุทิน ซึ่งบันทึกโดยผู้สอนในช่วงระยะเวลา 3 เดือน และกรอบคำถามประกอบการประชุมกลุ่มย่อย การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสังกัดของโรงเรียน ขนาดของโรงเรียนและอายุของบุคลากร ซึ่งส่งผลให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ผลลัพธ์จากการปฏิรูปการเรียนรู้ส่งผลสำเร็จถึงผู้เรียนประมาณ ร้อยละ 20 ครูประมาณ ร้อยละ 60 อย่างไรก็ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงโดยรวมเป็นไปในทางบวกทั้งของผู้เรียน ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหาร

Abstract

The objectives of this research were to evaluate the success of learning and teaching reform according to the 1999 Education Act . The evaluation emphasized on changing of situation in learning and teaching, administration and personnel development under various factors , including kind of success which corresponding to the 1999 Education Act. This is a case study of Khon Kaen province. The data were collected from 16 schools which were randomly selected. The research tools included a set of questionnaire, three–page diary which was kept by teachers during the three–month period and a frame of questions for focus group discussion .The data were analyzed by content analysis. It was found that the changing situations varied according to jurisdiction institutes, sizes of school and ages of teachers. The succeed rates of educational reform were about 20% for students and 60% for teachers. The overall changes involving students, teachers, administrators, parents and were in positive directions.

คำสำคัญ : การประเมิน การปฏิรูปการเรียนรู้

Keywords : Evaluation, Educationnal Reform

*รองศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

***อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

นับแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เมื่อเดือนสิงหาคม 2542 ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้ อย่างกว้างขวางในสถานศึกษาทุกสังกัดทั่วประเทศ การปฏิรูปการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกของสถานศึกษา เช่น บุคลากร หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ทรัพยากร การบริหารจัดการ สภาพแวดล้อม และบริบทของสถานศึกษา ซึ่งทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ให้ผลที่แตกต่างกัน ข้อค้นพบในอดีตจากรายงานการวิจัยการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นงานวิจัยที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ดำเนินการต่อเนื่องจากการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ครั้งแรกใน พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมการสอนของครูตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินครั้งที่สองนี้เป็นการประเมินการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นการลงมือปฏิบัติจริง และในส่วนของผลที่ผู้เรียนได้รับจากการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นการประเมินในช่วงปี พ.ศ. 2544 หรือช่วง 2 ปี หลังจากเริ่มมีการปฏิรูปการศึกษา

ในระดับสถานศึกษาผลการประเมินในด้านคุณภาพการปฏิรูปการเรียนรู้พบว่า สถานศึกษาดำเนินการได้ผลสูงกว่าร้อยละ 70 ในด้านการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรด้านการปฏิรูปการเรียนรู้ การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความพร้อมของสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แต่สถานศึกษายังดำเนินการได้ผลน้อยกว่าร้อยละ 70 ในด้านการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ การประเมินผลแนวใหม่และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ในระดับครูอาจารย์ ผลการประเมินในด้านคุณภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ พบว่า ครูอาจารย์ดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ได้ผลสูงกว่าร้อยละ 70 ในด้านความพร้อมในการพัฒนาตนเองของครูอาจารย์ การดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้ และการประเมินผลแนวใหม่ สำหรับด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ครูอาจารย์ยังดำเนินการได้ผลน้อยกว่าร้อยละ 70

ในระดับนักเรียนผลการประเมินด้านคุณภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ พบว่านักเรียนประเมินตนเองว่าได้ผลสูงกว่าร้อยละ 70 ทุกด้าน ทั้งด้านการประเมินผลแนวใหม่ ความพร้อมของทรัพยากร ความพร้อมของสถานศึกษา กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้

จากข้อสรุปของโครงการในประเทศไทยศึกษาภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยของความสำเร็จ ได้แก่ สังกัด ขนาด บุคลากร ความพร้อม นักเรียน และการสนับสนุนด้านทรัพยากร มีการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ซึ่งได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนการสอน การบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน ลักษณะการประเมินผล ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการพัฒนาบุคลากร ได้ข้อสรุปว่า ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลถึงระดับความสำเร็จและลักษณะการเปลี่ยนแปลงการปฏิรูปการศึกษา

สำหรับในต่างประเทศ นางลักษณ์ วิรัชชัย ได้ทบทวนวรรณกรรมประเมินโรงเรียนการปฏิรูปทั้งโรงเรียนในโครงการ Comprehensive School Reform Demonstration (CSR D) Program ซึ่งมีรูปแบบการประเมินที่ Northwest Regional Educational Laboratories (2000) สรุปไว้รวม 34 รูปแบบ การประเมินโรงเรียนปฏิรูปที่เป็นการประเมินภายนอกของ Datnow (2000) Malico (2000) Bodily (2001) และการประเมินโรงเรียนปฏิรูปที่เป็นการประเมินภายในของ Kansas City Kansas Public School (นางลักษณ์ วิรัชชัย, 2545) ซึ่งมีการประเมินติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเหล่านี้ จะได้ใช้แนวทางการประเมินการสร้างตัว

บ่งชี้และเกณฑ์การประเมินเป็นส่วนใหญ่ แต่งานวิจัยในประเทศไทยไม่ได้นำตัวบ่งชี้ของต่างประเทศมาใช้ คณะผู้เชี่ยวชาญโครงการชาวไทยเป็นผู้พัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินและมีการสร้างเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับบริบทและวิถีวัฒนธรรมไทยขึ้นใช้เป็นส่วนใหญ่

เพื่อเป็นการติดตามประเมินผลการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาต่อเนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมา เพื่อให้ได้ทราบถึงความสำเร็จและลักษณะการเปลี่ยนแปลงว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพียงใด เพื่อผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการจัดวางนโยบายสนับสนุนการปฏิรูปอย่างตรงตามประเด็น จุดเด่น จุดด้อยของงานดำเนินงาน งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาติดตามผลการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยศึกษาถึงสภาพปัจจัยเงื่อนไขกระบวนการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยศึกษาถึง

1) สภาพการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิรูปการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคของโรงเรียนในด้านการปฏิรูปการศึกษา

2) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิรูปการศึกษา

3) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนที่มีความสำเร็จในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ขอบเขตการดำเนินงาน

1. งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ทั่วประเทศดำเนินการศึกษารายกรณีโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉพาะจังหวัดขอนแก่น เป็นการเจาะลึกรายละเอียดเพื่อ

ให้ทราบถึงปัจจัยที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. ดำเนินการศึกษาเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสำนักงานบริหารการศึกษาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการปฏิรูปการเรียนรู้ทั่วประเทศ ศึกษาเป็นรายกรณีจังหวัดขอนแก่น แหล่งข้อมูลที่ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากสถาบันการศึกษา 16 แห่ง ในจังหวัดขอนแก่น การดำเนินการ โดยละเอียดมีดังนี้

1) ศึกษาสภาพการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเจาะลึกในรายละเอียด ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การศึกษาอนุทินของครู/อาจารย์ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน (ธันวาคม 2545 – กุมภาพันธ์ 2546) การจัดกลุ่มสนทนา การใช้แบบสอบถามปลายเปิด โดยออกภาคสนามเพื่อตรวจเยี่ยมและเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนประมาณ 3 ครั้งต่อ 1 โรงเรียน ในระหว่างการออกภาคสนามนักวิจัยในพื้นที่ใช้ระบบกัลยาณมิตรนิเทศให้ความรู้เรื่องการประเมินการปฏิรูปการเรียนรู้แก่บุคลากรในโรงเรียนตามความเหมาะสม

2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการปฏิรูปการเรียนรู้ในภาพรวม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ รวบรวมรายงานการบันทึกอนุทินแบบสอบถามปลายเปิด รายงานการประชุมกลุ่มย่อย และสังเกตการสอนที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยและดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่สำคัญ คือ การประมวลลักษณะสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ครูอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียน รวมถึงการสังเคราะห์เพื่อสรุปถึงปัจจัยที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้และผลที่ได้จากการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

3) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และโรงเรียนสังกัดเทศบาล ตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ และสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนคือได้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 16 โรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น ดังรายละเอียดขนาดและสังกัดในตารางที่ 1

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

(1) แบบสอบถามปลายเปิด (สอบถามครู/อาจารย์) ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ตอบในการปฏิรูปการเรียนรู้ ตอนที่ 3 เป็นความคิดเห็นต่อผลการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ ตอนที่ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานในอนาคตของผู้ตอบแบบสอบถาม

(2) อนุทิน 3 หน้า ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

หน้าที่ 1 เป็นบันทึกเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไปของผู้บันทึก

หน้าที่ 2 เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้เรียนและผู้สอนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน

หน้าที่ 3 เป็นการบันทึกเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาของครู การส่งเสริมผู้เรียน หรือทดลองใช้นวัตกรรมต่าง ๆ ของครู

(3) กรอบการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ใช้สัมภาษณ์ครู ผู้เรียน ผู้ปกครองและสัมภาษณ์ผู้บริหาร

(4) การบันทึกการสังเกตการสอน

5) การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน ครู/ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และการรับรู้ของ

ผู้ปกครอง โดยวิเคราะห์เป็นรายโรงเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล และกลุ่มบุคคล การวิเคราะห์หอนุทินของครู/อาจารย์ การสังเกตการสอนและจดบันทึก ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการประเมินและนำเสนอในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย

1. สภาพการเปลี่ยนแปลงของการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สรุปได้ดังนี้

1.1 สังกัด งานวิจัยพบว่าสังกัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในงานวิจัยนี้พบว่าโรงเรียนสังกัดเทศบาลจะมีความพร้อมในระดับปานกลาง - สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนเทศบาลขนาดใหญ่ เมื่อเทียบกับโรงเรียนที่สังกัด สปช. จะเห็นความแตกต่างทั้งในด้านความตื่นตัว (ตระหนัก) ของบุคลากร บุคลากรของโรงเรียนเทศบาลจะได้รับการอบรมการจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปเกือบทั้งหมด ในส่วนโรงเรียนที่สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชนที่อยู่ภายใต้กลุ่มศาสนาคริสต์จะมีความพร้อมสูงกว่า

1.2 ขนาด สำหรับขนาดจะเห็นความแตกต่างชัดเจนในโรงเรียนสังกัดเทศบาล โรงเรียนเทศบาลขนาดใหญ่จะให้ความสำคัญในการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในทุกด้าน ขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กจะเลือกส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นหลักโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ จะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่เคยเข้าโครงการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนมาแล้ว

1.3 ระดับการปฏิรูป ในด้านระดับการปฏิรูปนี้จะเห็นได้ว่า โรงเรียนเทศบาลขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมมากกว่าและเคยเข้าโครงการปฏิรูปการเรียนรู้ที่โรงเรียนมาแล้ว มีการบริหารโรงเรียนในลักษณะการใช้โรงเรียนเป็นฐานจะดำเนินการได้ชัดเจน มีทิศทางและแนวโน้มที่มุ่งไปสู่ความมีประสิทธิภาพ การปรับเปลี่ยนที่มีโครงสร้างมากกว่าโรงเรียนอื่น

1.4 ลักษณะของบุคลากรและความพร้อม ข้อค้นพบประการหนึ่งจากการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ครั้งนี้ได้พบว่าบุคลากรคือครูในโรงเรียนเกิดความตระหนักแต่ในความตระหนักจะมี 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มครูที่เกิดความตระหนักจากการรับฟัง และติดตามข่าวสารข้อมูลด้วยตนเอง แต่ยังไม่ได้รับการอบรมจริงจัง 2) กลุ่มครูที่เกิดความตระหนักจากการได้รับทราบจากข่าวสารข้อมูลและมีโอกาสได้รับการอบรมโดยตรง ซึ่งเป็นครูประมาณ 70%

งานวิจัยนี้ไม่สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปรับตัวและขับเคลื่อนไปตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงได้ชัด แต่สังเกตได้ว่าโรงเรียนที่บุคลากรได้รับการอบรมเกือบทั้งหมดจะทำงานเป็นระบบประสานงานกับเพื่อนร่วมงานและติดตามงานด้านการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่โรงเรียนที่บุคลากรได้รับการอบรมเพียงร้อยละ 60 จะปรับพฤติกรรมในงานด้านเอกสารเป็นส่วนใหญ่ แต่วิธีการสอนยังเลือกที่จะใช้วิธีการแบบเดิม คือ ให้ทำแบบฝึกหัดหรือคัดลอกข้อความจากหนังสือ

นอกจากนี้งานวิจัยฉบับนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนสนใจในการพัฒนาปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา แต่ส่วนใหญ่พบว่าต้องใช้เงินทุนทรัพย์ส่วนตัวเมื่อมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการสอน เช่น ค่าเอกสาร ค่าอุปกรณ์การสอน ทำให้เกิดความท้อแท้ในการที่จะต้องเพิ่มภาระ ค่าใช้จ่ายในการอบรมด้านวิชาการเพิ่มเติมอีก ทั้งๆ ที่ครูส่วนมากเข้าใจดีว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองเป็นการลงทุนเพื่อโอกาสและความก้าวหน้าของตน ฉะนั้นบุคลากรที่อายุน้อยจะสนใจและทุ่มเทกับการเข้ารับการอบรมมากกว่ากลุ่มครูอาจารย์สูงอายุ

ดังนั้นครูอาจารย์ที่นับว่าเป็นปัจจัยที่น่าสนใจ บุคลากรที่มีอายุมากกว่า 50 ปี จะไม่ให้ความสนใจกับกระบวนการใดๆ แต่จะให้ความร่วมมือเฉพาะในงานที่ผู้บริหารมอบหมายสั่งการ และเป็นนโยบาย อีกประการหนึ่งโรงเรียนที่มีการโอนย้ายบ่อย หรือครูที่ย้ายมาบรรจุเพื่อเตรียมรอการย้ายโอนไปสถานศึกษาอื่น

ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้งานปฏิรูปการเรียนรู้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

1.5 การสนับสนุนด้านทรัพยากร ทุกโรงเรียนจะมีความเห็นว่า มีงบประมาณจำกัด ยกเว้นโรงเรียนเทศบาลขนาดใหญ่ที่มีเทศมนตรีด้านการศึกษามีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาชัดเจนให้ความสนับสนุน ขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ฉะนั้นจึงนับได้ว่าองค์กรท้องถิ่นได้มีบทบาทชัดเจนในการกระตุ้นส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา

ส่วนโรงเรียนสังกัดอื่น การสนับสนุนจากองค์กรส่วนท้องถิ่นยังไม่ชัดเจน และการรับการสนับสนุนเรื่องทุนทรัพย์จากผู้ปกครองมีน้อยมาก

ทรัพยากรสำคัญที่ควรได้รับความสนใจคือการพัฒนาแหล่งค้นคว้า ทั้งในส่วนที่เป็นห้องสมุดและการจัดการบริการเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อการค้นคว้าไว้สำหรับนักเรียน

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้

2.1 การจัดกระบวนการเรียนการสอน โรงเรียนโดยรวม มีการปรับและพยายามปรับกระบวนการเรียนการสอนให้แตกต่างไปจากเดิม เช่น มีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ การทำกิจกรรมกลุ่ม การทำโครงงาน การศึกษาสถานที่จริง (ชุมชน) มีการประเมินหลากหลาย ได้แก่ การสังเกต การตรวจงานนักเรียน ให้นักเรียนร่วมประเมิน การใช้แบบทดสอบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัย ก็ได้พบว่า ในการจัดการเรียนการสอนก็ยังมีหลายส่วนที่ต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง ครูอาจารย์ส่วนใหญ่พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา แต่ในระดับมัธยมศึกษายังมีความกังวลในด้านเนื้อหาวิชาและเงื่อนไขการศึกษาต่อของนักเรียน ประกอบกับผู้สอนส่วนหนึ่งเห็นว่าวิธีการเดิมที่ได้ปฏิบัติต่อผู้เรียนไม่ได้มีข้อบกพร่องจนถึงต้องปฏิรูปใหม่ จึงทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาเห็นว่า ไม่จำเป็นต้องปรับกระบวนการจัดการเรียนการสอน นอกจากการนำการเรียนการสอนแบบโครงงานและกิจกรรมกลุ่มมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ยังไม่เห็นชัดเจน

2.2 การบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน การบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐานมีภาพชัดเจนอยู่ในโรงเรียนเทศบาลสวนสนุกและเป็นภาพที่ชัดเจนให้เห็นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน นับแต่การตัดสินใจและวางแผนโครงการต่างๆ แต่ในส่วนของโรงเรียนอื่นแม้จะใช้รูปแบบการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน แต่ผลผลิตก็ไม่ชัดเจนในองค์กรวม ทั้งนี้เห็นว่าน่าจะมาจากองค์ประกอบหลักคือ ผู้บริหารที่กระจายอำนาจ ถ้าผู้บริหารที่ย้ายมาเพื่อรอการเกษียณอายุจะกระจายอำนาจและปล่อยวาง ไม่มีการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานก็ไม่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรเท่าใดนัก

อีกนัยหนึ่งคือ แม้ว่ารูปแบบการบริหารจะเป็นแบบโรงเรียนเป็นฐาน แต่ปัจจัยเอื้อหลัก ก็จะมีอยู่ที่ผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารใส่ใจงานวิชาการ บุคลากรก็จะให้ความสนใจวิชาการ ผู้บริหารสนใจงานชุมชนสัมพันธ์โรงเรียนและบุคลากรก็จะให้ความสำคัญกับชุมชน ถ้าผู้บริหาร กระจายงานและติดตามงานอย่างต่อเนื่อง ภาพการพัฒนา ก็จะออกมาชัดเจนทุกงาน

2.3 การประเมินผลจากแบบสอบถามและการสังเกต พบว่า ครูอาจารย์ใช้การประเมินผลหลากหลายรูปแบบ แต่หลังจากที่ใช้การประเมินแต่ละแผนแล้ว ผู้สอนส่วนหนึ่งไม่มีใครเข้าใจวัตถุประสงค์ของการประเมิน การทำแฟ้มสะสมงานครูถือว่าเป็นเอกสาร ดังนั้นทุกวิชาจึงต้องมีใบงาน เพื่อผู้สอนจะได้รวบรวม เย็บเล่ม ซึ่งประเด็นนี้คงต้องได้รับการแก้ไขและปรับความเข้าใจกับบุคลากรครูโดยทั่วถึงกัน

2.4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โรงเรียนหลายโรงเรียนได้ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ แต่ยังไม่ได้นำมาพัฒนาผู้เรียน ในขณะที่บางคนได้สังเกตและติดตามแก้ปัญหา นักเรียน ทั้งด้านความประพฤติและวิชาการ แต่ไม่เคยบันทึกหรือเขียนรายงานอย่างเป็นระบบ จึงยังไม่มีการวิจัยซึ่ง สอดคล้องกับข้อค้นพบในการประเมินผลการเรียนรู้ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) และครูหลายคนยังมองว่างานวิจัยปฏิบัติการเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น ยังไม่มีเวลาเพียงพอ จึงน่าจะต้องมีผู้ช่วยเหลือในด้านนี้เช่นกัน

2.5 การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ทุกโรงเรียนได้ดำเนินการในประเด็นนี้ มากน้อยต่างกันไป โรงเรียนเทศบาลขนาดกลางและขนาดเล็กจะเข้าถึงชุมชนได้ทั่วถึงกว่าโรงเรียนเทศบาลขนาดใหญ่ ส่วนโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาตินั้นเข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนและเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน

สำหรับโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจะมีปัญหาในแง่ของการเข้าถึงชุมชน เนื่องจากส่วนใหญ่ ผู้ปกครองอยู่ห่างไกลและไม่มีเวลาให้กับโรงเรียน ต้องหาเลี้ยงชีพ โรงเรียนต่างใช้ความพยายามอยู่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองก็ยอมรับว่าโรงเรียนให้มีส่วนร่วมมากกว่าเดิม แม้กระนั้นผู้ปกครองบางคนก็จะรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถร่วมมืออะไรกับโรงเรียนได้

3. ลักษณะการเปลี่ยนแปลง

3.1 ระดับความสำเร็จในภาพรวม จากแบบสอบถามที่ผู้สอนประเมินความสำเร็จ มองว่าความสำเร็จในงานปฏิรูปการเรียนรู้มีประมาณร้อยละ 20 ส่วนครูมีความรู้สึกว่าตนเองพัฒนาบุคลิกภาพ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประมาณร้อยละ 60 และเห็นพ้องกันว่างานปฏิรูปการเรียนรู้จะประสบผลตามวัตถุประสงค์ในระยะประมาณอีก 10 ปีข้างหน้า

3.2 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง

- 1) ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เชิงศิลปะ มีความรับผิดชอบในงานที่มอบหมาย และมีความสุขสนุกกับการเรียน
- 2) ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในภาระกิจของโรงเรียนมากขึ้น ให้ความสนใจบุตรหลานมากขึ้น
- 3) ครู มีความตื่นตัวด้านการพัฒนาตนเอง ใช้ความพยายามในการปรับปรุงกระบวนการจัดเรียนการสอน ใช้วิธีการประเมินหลากหลายวิธี สนใจชุมชนมากขึ้น ทำงานเป็นระบบ และร่วมงานด้านวิชาการกับเพื่อนครูได้มากขึ้น
- 4) ผู้บริหาร มีวิสัยทัศน์กว้างไกลขึ้น ส่วนใหญ่ปรับปรุงตนเองและวิธีการบริหารงานมีการกระจายงานเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

1) ลักษณะของบุคลากรและความพร้อม

จากการวิจัยพบว่า ครูร้อยละ 70 มีโอกาสได้รับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูป การศึกษาโดยตรงซึ่งเป็นการอบรมระยะสั้น และส่งผลในด้านความตระหนักของการปฏิรูปการศึกษาจึงนับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นที่ถูกทิศทาง เพราะในการปฏิรูปใดๆก็ตาม การพัฒนา บุคลากรถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญมาก Arnold, W.E และ Mc Clure, L.M. (1996) ได้ชี้ประเด็นให้เห็นว่าการสร้างความตระหนักแก่บุคลากรให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและความสัมพันธ์ที่จะส่งผลถึงการพัฒนางานจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และปรับตัวขับเคลื่อนไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปได้จริงอยู่ การพัฒนาบุคลากรอาจไม่ใช่หน้าที่รับผิดชอบขององค์กรใด องค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะความต้องการในการพัฒนาขณะนี้เป็นความต้องการของสังคมโดยรวมไปแล้ว ดังนั้นหลายๆ องค์กรควรได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรร่วมกัน แต่ในระยะต้นการพัฒนาบุคลากรที่พบในงานวิจัยนี้จะเป็นการดำเนินการขององค์กรที่เกี่ยวข้องแต่ไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนโดยตรง

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การพัฒนาบุคลากร ถ้าเป็นความต้องการครูอาจารย์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานและความตระหนักถึงปัญหา การเข้าอบรมจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ครูเลือกเอง จะทำให้ความรู้ที่ได้รับถูกนำมาใช้และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ถ้าครูต้องเข้าอบรมตามนโยบายของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว การพัฒนาบุคลากรจะไม่ได้ประโยชน์

ฉะนั้นการพัฒนาบุคลากรนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรเข้าใจพื้นฐานความสำคัญของความตระหนักภายในตัวบุคคลเป็นเบื้องต้น

2) ลักษณะของนักเรียน งานวิจัยพบว่า โรงเรียนที่อยู่ใจกลางเมืองจะมีนักเรียนที่มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่า สาเหตุหนึ่งที่ได้รับคำบอกเล่าจากผู้สอนคือ โรงเรียนที่อยู่ใจกลางเมืองจะได้นักเรียนที่มีความพร้อมมากกว่า ทั้งในด้านฐานะ เศรษฐกิจและ

ครอบครัว รวมถึงระดับความรู้ เนื่องจากมีโรงเรียนกวดวิชาและมีการจัดสอนพิเศษอยู่ทั่วไป ในขณะที่โรงเรียนที่อยู่ชานเมืองจะได้รับนักเรียนส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถสอบเรียนต่อในโรงเรียนใหญ่ในเมืองได้ และฐานะทางครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางถึงยากจน ดังนั้น ครูผู้สอนจะตั้งข้อสังเกตว่าโรงเรียนของตนได้นักเรียนที่ด้อยคุณภาพ

ผู้วิจัยเห็นว่านักเรียนโดยทั่วไปมีพัฒนาการที่ดีในแง่ของการรู้จักที่จะประเมินตนเอง รู้ว่าอะไรก็จุดดีจุดด้อยของตนเอง ฉะนั้นถ้าการปฏิรูปการศึกษาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเจาะประเด็นปัญหาอย่างจริงจัง โครงการน่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างดี ที่สำคัญนักเรียนเรียนอย่างมีความสุข ซึ่งก็ถือว่าเป็นความสำเร็จประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา คือให้ผู้เรียนมีความสุขและต้องถือว่าผู้สอนเป็นผู้มีส่วนสำคัญ เพราะนักเรียนระบุดีเห็นว่า ที่เรียนสนุกและมีความสุขเพราะครูให้ออกสันทนาการเอง ครูไม่ดุ

ในด้านการแสดงออกของผู้เรียน ครูอาจารย์ส่วนหนึ่งเห็นว่าผู้เรียนกล้าแสดงออกในทางลบนั้น ในระยะยาวอาจจะแก้ปัญหาได้ ถ้าผู้สอนดำเนินงานตามที่รายงานว่าเป็นปฏิบัติอยู่คือ การทำความรู้จักเด็กรายบุคคล การประสานกับบ้านและชุมชน เพราะถ้าครูเปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครู ผลที่ตามมาจะไม่เพียงทำให้นักเรียนมีความสุขเท่านั้นแต่ผลการเรียนก็จะดีขึ้นด้วย แต่นั่นย่อมหมายถึงรวมถึงว่าผู้สอนได้เข้าใจวิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างชัดเจน

3) ในภาพรวมแล้ว ด้านบุคลากรโดยเฉพาะด้านความตระหนัก จะสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ที่กล่าวไว้ข้างต้น ด้านการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ การประเมินผลแนวใหม่และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งงานวิจัยนี้ก็พบว่า ผู้ปกครองยอมรับว่าได้รับรู้ด้านการเรียนของบุตรหลานมากขึ้น แม้จะกล่าวว่าไม่สามารถช่วยเหลือโรงเรียนได้มากนัก แต่ในทุกกลุ่มโรงเรียนจะสอดคล้องกันในแง่ของการมีส่วนร่วมและสนใจโรงเรียนมากขึ้น ยกเว้นโรงเรียนในสังกัดการศึกษา

เอกชน ประเด็นการร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน Crozier, Gill (1999) ศึกษาถึงมุมมองของผู้ปกครอง ในแง่ความสัมพันธ์กับครูได้ข้อสรุปว่า มีหลายๆ ปัจจัย ที่เป็นอุปสรรคในความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองจะเห็นว่าครูเป็นผู้ที่เหนือกว่าทุกเรื่อง ไม่ว่าจะป็นอาชีพและวิชาความรู้ ดังนั้นผู้ปกครองจึงเห็นว่าตนเองช่วยอะไรไม่ได้มาก อย่างไรก็ตาม Crozier ชี้ให้เห็นพ่อแม่ระดับกลางจะให้ความสนใจและสนับสนุนร่วมมือกับครูได้ดีกว่าพ่อแม่ที่เป็นระดับคนงาน สำหรับประเทศไทยสถานการณ์ที่ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ .2544 ซึ่งได้เปิดโอกาสให้มีหลักสูตรท้องถิ่นโดยเปิดโอกาสให้ ผู้ปกครองที่มีอาชีพในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมน่าจะดีขึ้นหากโรงเรียนมีแผนงานและมีการประสานงานที่ทั่วถึง

ประเด็นในแง่ของบุคลากรและความพร้อม ก็คือ การให้การฝึกอบรมต้องเข้มข้นและต่อเนื่อง เพราะโดยภาพรวมแล้วโรงเรียนในทุกสังกัดเห็นตรงกันว่า ครูยังไม่เข้าใจทิศทางของการจัดการเรียนการสอนในแนวปฏิรูปการเรียนรู้ชัดเจนพอ วิทยากรหลายหน่วยงานให้คำอธิบายที่ไม่สอดคล้อง ครูจึงบอกว่าการอาศัยทำตามเพื่อนก็ไม่แน่ใจว่าถูกต้องหรือไม่

ในการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่า มีครูจำนวนหนึ่งที่ตื่นตัวและยินดีเข้าร่วมโครงการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ แต่เมื่อได้รับการเชื่อมโยงเรียนจากทีมวิจัยจะพบว่า งานสอนจะไม่เป็นไปตามปกติ ครูกล่าวว่าไม่มีเวลาทุ่มเทกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพราะมีความจำเป็นต้องรับผิดชอบงานธุรการในโรงเรียน พร้อมทั้งงานพัฒนาต่างๆ ที่สมัครใจเข้าร่วม เช่น โครงการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โครงการวิจัยในชั้นเรียนทั้งโรงเรียน ซึ่งแทนที่จะเป็นงานที่เสริมศักยภาพการเรียนการสอน โครงการพิเศษจึงกลายเป็นงานที่เพิ่มเวลาในการเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนและเพิ่มเวลาในการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้นนักเรียนที่อยู่ภายใต้ของบุคลากรกลุ่มนี้ จึงได้รับมอบหมายให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปจากครั้งที่แล้ว หรือทำใบงาน ซึ่งบางครั้งที่ใบงานก็คือ การสั่งให้นักเรียนคัดลอกข้อความจาก

หนังสือมาส่งครูนั่นเอง ภาพที่เห็นก็คือ ครูที่ผ่านการอบรมจะหากิจกรรมการเรียนการสอนได้น่าสนใจและหลากหลาย ขณะที่ครูที่เรียนรู้จากเพื่อนจะใช้แนวทางการสอนแบบเดิมเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาบุคลากรควรมีโครงสร้างชัดเจน และมีความต่อเนื่องในลักษณะที่มีการ ติดตามผลหลังการฝึกอบรมหรือมีการพัฒนาในสภาพจริงโดยอาศัยเครือข่ายครูต้นแบบ นักศึกษาฝึกสอนและสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง พร้อมทั้งส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นผู้ริเริ่มโครงการพัฒนาบุคลากรที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. การประสานงานกับชุมชนควรมีการให้ความรู้กับชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครองอย่างจริงจังในทิศทางและรูปแบบของการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความชัดเจนว่าเขาจะได้รับอะไร จะพบสภาพการณ์เพื่อช่วยเหลือบุตรหลานอย่างไรที่เป็นผลจากการปฏิรูปการเรียนรู้และเขาจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร

3. มีการจัดสรรงบประมาณและโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่ชัดเจนและต่อเนื่องได้แก่ การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีคุณภาพ มีหนังสือเพียงพอต่อการค้นคว้าหาความรู้ สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแนวปฏิรูป มีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดโดยตรงจัดเตรียมคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอและทั่วถึงสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียน

4. การพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนควรให้ครู/อาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของตนเองจากสภาพจริงในงานที่รับผิดชอบอยู่และมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบของการวิจัยแบบร่วมมือกัน (collaborative research) ระหว่างนักวิชาการภายนอก ผู้บริหาร ครู/อาจารย์และนักศึกษาฝึกสอน และผู้ปกครอง ซึ่งจะทำให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองอย่างมีทิศทางและเกิดการพัฒนายั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). แนวทางการวิจัยโครงการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้. เอกสารประกอบการประชุมการดำเนินงานโครงการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้ 28 ตุลาคม 2545.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). รายงานการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานประเมินผล 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง: รูปแบบที่คัดสรร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). กระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้: การประเมินและการประกันคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). สถานภาพการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง: บทเรียนและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

Arnold, W.E. & Mc Clure, L.M 1996. *Communication, Training and Development*. Illinois : Pross Inc.

Crozier, Gill 1999. Is it a case of "We know when we're not wanted ? The parents, perspective on parent-teacher roles and relationship. *Educational Research* Vol. 41, No.3, 315-328.

ตารางที่ 1

ชื่อโรงเรียน	ขนาด	สังกัด
1. เทศบาลวัดกลาง	ใหญ่	เทศบาล
2. เทศบาลโนนหนองวัด	เล็ก	เทศบาล
3. เทศบาลสวนสนุก	ใหญ่	เทศบาล
4. เทศบาลคุ้มหนองคู	กลาง	เทศบาล
5. ไพบูลย์วิทยา	เล็ก	สช.
6. มหาไถ่ศึกษาบ้านน้อยสามเหลี่ยม	กลาง	สช.
7. ท่าพระวิทยายน	กลาง	สามัญ
8. โคกสีพิทยาสรรพ์	กลาง	สามัญ
9. น้ำพองพัฒนศึกษารัชชังคลาภิเชก	กลาง	สามัญ
10. ขอนแก่นวิทยายน 2	กลาง	สามัญ
11. น้ำพองศึกษา	ใหญ่	สามัญ
12. บ้านทุ่ม	กลาง	สพช.
13. บ้านม่วง	เล็ก	สพช.
14. บ้านโนนม่วง	เล็ก	สพช.
15. บ้านหนองหิน	เล็ก	สพช.
16. ชุมชนหนองกุงวิทยา	กลาง	สพช.